

Анатолій Борисенко

Харківський Національний університет імені В. Н. Каразіна

ТИПОЛОГІЗАЦІЯ ПАРЛАМЕНТСЬКО-УРЯДОВИХ КОАЛІЦІЙ ПІСЛЯ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ У ПОЛЬЩІ 2005 р. ТА В УКРАЇНІ 2006 р.

Представлено теоретичні підходи до визначення парламентських коаліцій, що існують у світовій політичній науці. Проведено розмежування між різними типами коаліцій, проаналізовано створення коаліцій у парламентах Польщі та України після парламентських виборів 2005 і 2006 року відповідно. Закцентовано увагу на труднощах у визначенні типу парламентської коаліції в Україні з огляду на відсутність чітких правил політичної гри.

Ключові слова: парламентські коаліції, парламентські вибори; широкі, надлишкові, урядові, законодавчі коаліції.

Borysenko Anatoli. Typologizacja koalicji urzędowo-parlamentarnych po wyborach do parlamentu 2005 roku w Polsce i 2006 roku na Ukrainie.

Artykuł przedstawia podejścia teoretyczne do klasyfikacji koalicji parlamentarnych, istniejące w światowej nauce politycznej. Przeprowadzono podział pomiędzy różnymi typami koalicji, przeanalizowano utworzenie koalicji w parlamentach Polski i Ukrainy po wyborach w 2005 i 2006 roku odpowiednio. Zwrócono uwagę na trudności w określeniu typu koalicji parlamentarnej na Ukrainie ze względu na brak przejrzystych reguł gry na Ukrainie.

Słowa kluczowe: koalicje parlamentarne, wybory parlamentarne, szerokie, ponad dostatnie, urzędowe, ustawodawcze koalicje.

Борисенко Анатолий. Типологизация парламентско-правительственных коалиций после парламентских выборов в Польше 2005 г. и в Украине 2006 г.

Представлены теоретические подходы к классификации парламентских коалиций, существующие в мировой политической науке. Описаны разные типы коалиций, проанализованы коалиции в парламентах Польши и Украины после парламентских выборов 2005 и 2006 года соответственно. Акцентируется внимание на трудностях в определении типа парламентской коалиции в Украине в связи с отсутствием четких правил политической игры.

Ключевые слова: парламентские коалиции, парламентские выборы; широкие, более чем достаточные, правительственные, законодательные коалиции.

Borysenko Anatoliy. Typologization of the parliamentary and governmental coalition after parliamentary elections in Poland in 2005 and in Ukraine in 2006.

The theoretical approaches to parliamentary coalitions that exist in international political science are presented in the article. A distinction between different types of coalitions is made, coalitions are analyzed in the parliaments of Poland and Ukraine after the parliamentary elections of 2005 and 2006 respectively. The attention is paid to the difficulties in determining the type of coalition in Ukraine due to lack of clear rules of the political game in Ukraine.

Key words: parliamentary coalition, parliamentary elections, broad, redundant, government, legislative coalition.

Зміни до Конституції України, що були прийняті 8 грудня 2004 року і набрали чинності із січня 2006 року, а також жорстка політична боротьба і призначення дострокових парламентських виборів в Україні та Польщі надали проблемі формування парламентсько-урядових коаліцій надзвичайної актуальності.

Метою статті є з'ясування того, якими бувають парламентсько-урядові коаліції, й те як можна типологізувати коаліції, що були створені в Польщі за підсумками виборів 2005 року та в Україні 2006 року.

У політології виділяють декілька типів парламентсько-урядових коаліцій. Основним критерієм при з'ясуванні типу коаліції назвемо кількість політичних сил, що їх створили та членів парламенту, які до них входять. У зв'язку з цим виділяють: 1) коаліції політичних сил, що контролюють недостатню для отримання більшості кількість мандатів у парламенті;

2) коаліції політичних сил, що контролюють більшість у парламенті за умови, що всі учасники коаліції залишаються в її складі; 3) коаліції політичних сил, що продовжуватимуть контролювати більшість у парламенті навіть за умови, якщо хто-небудь з учасників коаліції (крім найбільшого) вийде з її складу; 4) коаліція найбільш впливових партій (блоків) з різних політичних таборів, що контролюють якомога більше мандатів.

Перший тип коаліцій отримав назву коаліції меншості. Другий тип коаліції в літературі називають по-різному. В. Райкер, наприклад, називав такий тип коаліції *minimum winning coalition*, що перекладається як коаліції, які перемогли з мінімальною перевагою або мінімум-переможні коаліції [1]. Інші автори використовують інші терміни. А. Романюк і Ю. Шведа [2] — мінімально виграшною коаліцією. Іноді таку коаліцію називають коаліцією незначної (голої) більшості (*bare majority coalitions*) [3]. Однак у літературі можна зустріти термін *minimal winning coalition* — мінімально переможна коаліція. Саме термін «мінімально переможна коаліція» найчастіше використовується для позначення коаліцій з найменшою загальною кількістю голосів, яка, однак, отримує абсолютну більшість місць у парламенті або ж будь-якої коаліції, вихід зі складу якої одного з членів призводить до втрати більшості у парламенті. Іншими словами, коаліцій, в яких кожна партія є вирішальною для отримання коаліцією абсолютної більшості (або будь-якого іншого необхідного кворуму) голосів. Відзначимо, що В. Гамсон виокремив підтип мінімально переможної коаліції — найдешевшу переможною коаліцією (*cheapest winning coalition*), тобто коаліцію що не тільки складається із мінімальної кількості партій, але контролює якомога менше мандатів [4, с. 376].

Третій тип коаліції також отримав в літературі різні назви: *oversized coalitions* — негабаритні коаліції або *surplus coalitions* — надлишкові коаліції [5]. Цими поняттями називають коаліцію партій, у тому випадку, якщо вихід з неї будь-кого з учасників не призводить до втрати коаліцією більшості. А четвертий тип коаліцій отримав назву великої коаліції (*grand coalition*) або широкої коаліції (*wide coalition* або *broad coalition*) [6, 7].

Необхідно відзначити, що систематизувати коаліції можна не тільки спираючись на кількісну ознаку, тобто кількість та чисельність політичних сил, які до неї входять, але й за якісною ознакою, тобто ознакою відповідності представленості політичних сил, що підтримають кабінет, в уряді. Тому коаліції бувають двох видів: міністерською та законодавчою [8, с. 569–570]. Міністерська коаліція — це множина законодавців, що належать до партій, які мають посади у кабінеті, в той час як законодавча коаліція — це множина законодавців від різних партій, які голосують однаково. Якщо партії підкорюються дисципліні, то кожна урядова коаліція є законодавчою. Законодавчі коаліції можуть змінюватися від одного важливого питання до іншого. Такі зміни бувають результатом того, що партії або можуть голосувати однаково по деяких, але не всіх, питаннях, або через відсутність партійної дисципліни серед членів партії. Окрім того, ці дві коаліції (міністерська та парламентська) можуть не співпадати. Феномен утворення того чи іншого виду коаліції пояснюється по-різному. Коаліції меншості формуються у тих випадках, коли партії, що мають сумарну більшість у парламенті, не хочуть брати на себе відповідальність за політичну та економічну ситуацію у державі або коли тактичні чи стратегічні розбіжності у питанні майбутнього розвитку країни між цими партіями настільки значні, що не можуть бути переборені навіть заради входження в уряд (тобто у владу). Мінімально переможні коаліції формуються політичними силами з метою максимізувати свої вигоди, які можуть виражатися як на посадах, так і в проведенні визначеної політики. З точки зору прибічників мінімально переможних коаліцій у випадку, якщо кількість політичних сил в коаліції перебільшуватиме необхідну, то кількість і обсяг вигід для кожного з партнерів зменшиться. А коаліції, що складаються з більшої, ніж необхідно кількості політичних сил, зустрічаються доволі часто.

Існує декілька теорій, що пояснюють це явище. Р. Аксельрод висуває теорію мінімально пов'язаної коаліції [9]. Він стверджує, що партії прагнуть сформувати уряд, який мінімізує конфлікт інтересів серед членів правлячої коаліції. Таким чином, Р. Аксельрод припускає, що користь коаліції збільшується, коли різниця в положеннях правлячих партій зменшується.

Це припущення означає, що партії віддають перевагу формуванню коаліції з іншими партіями, які є ідеологічно близькими до них, якщо це взагалі можливо. Однак спроба мінімізувати розмаїття членів коаліції у моделі Р. Аксельрода також мотивує створення визначених типів надлишкових урядів. Цей дослідник передбачає, що уряди повинні складатися з мінімально можливих наборів партій, які «найбільш близько примикають» одна до одної, вважаючи, що правляча коаліція не допускає ніяких партій, які розташовані між двома іншими правлячими партіями. Таким чином, уряди повинні складатися із мінімально пов'язаних коаліцій.

К. Кромбес висуває теорію пропозиції влади [10]. Він гіпнотизує, що: 1) політичний простір — багатомірний; 2) у парламенті є три партії; 3) партії отримують додаткові пільги від перебування в уряді; 4) що ці вигоди можуть бути поділені між партнерами по коаліції. Наприклад, якщо жодна з цих трьох партій не контролює більшість місць у парламенті, найбільша з них першою отримує можливість сформувати уряд. Якщо пропозиція відхилена, будь-яка з трьох партій (приблизно пропорційно її розміру) може отримати право на формування нового уряду. Коли Кабінет був сформований надлишковою коаліцією, партії-коаліціанти мають можливість перед голосуванням про вотум недовіри перетасувати міністерські портфелі, для отримання підтримки більшості в палаті.

К. Кромбес вважає, що: 1) чим більшою є партія, тем більшим є шанс того, що її визнають як таку, що утворює уряд; 2) чим більш центральним є політичне положення партії, тим більш крайніми є інші партії і тим легше їх долучити до коаліції, оскільки вони остерігаються формування найбільш не вигідної для них коаліції. Якщо найбільша партія є занадто малою та занадто крайньою, вона повинна запропонувати місця партіям опозиції щоб створити стійкий уряд. Виконання цієї умови гарантує стабільність кабінету шляхом ведення координаційної гри з двома меншими партіями. Обидві хотіли б усунути уряд, але вихід з кабінету не досягає цієї мети, оскільки у коаліції залишиться необхідна для роботи кількість мандатів, які вона контролює.

Модель взаємних послуг Дж. Каррубба та К. Волдена досліджує формування коаліції з точки зору взаємних послуг [11]. Автори розглядають ситуацію, коли немає партії, яка контролює більшість. Вони вважають, щоб різні партії змогли домогтися прийняття тих законів, які їм несуть користь, вони повинні погодитися на обмін: підтримка прийняття законів, що пропонуються іншою партією в обмін на голосування за «її» законопроекти. Для того, щоб уникнути ситуації, коли партія «А» після того, як за допомогою голосів партії «В» доб'ється прийняття потрібного їй закону, не відмовилась від підтримки законопроекту партії «В», на думку Дж. Каррубба і К. Волдена, необхідно, щоб в цю коаліцію входила партія «С», за рахунок голосів якої, партія «А» домагалася б прийняття «свого» закону без підтримки з боку партії «В». Автори передбачають формування надлишкових коаліцій за трьох умов: 1) коли парламент складається з дуже різних акторів; 2) коли законопроекти важче приймати; 3) коли законодавча діяльність обходиться усе дорожче та є менш вигідною для членів коаліції.

Д. Барон та Д. Діермеєр висувають теорію зберігання статус-кво [12]. Грунтуючись на вигодах у багатомірному політичному просторі, виборці обирають партії в парламент. У випадку, якщо жодна з партій самостійно не отримала більшості місць, вони домовляються про формування коаліційного уряду. Якщо всі партії в коаліції, що пропонується, погоджуються сформувати уряд, та якщо вони отримають підтримку більшості в законодавчому органі, то вони входять у законодавчу фазу, в якій вони одночасно погодять, як поділити вигоди від входження до Кабінету та, як запроваджувати нову політику. Д. Барон та Д. Діермеєр вважають, що надлишкові коаліції повинні формуватися тільки тоді, коли існуюча політика є достатньо крайньою, як підчас «кризової» ситуації. На відмінність від К. Кромбеса, який визнає усі додаткові виплати партнерам по коаліції, Д. Барон і Д. Діермеєр цього не роблять. Таким чином, в обох моделях, коли партії формують уряд, вони ведуть переговори про поділ деякого непорушного обсягу вигод. Однак, у той час як у моделі К. Кромбеса всі партії повинні отримати принаймні нульові вигоди, модель Д. Барона та Д. Діермеєра допускає негативні вигоди — правляча партія може отримати всі вигоди від перебування в кабінеті й може отримати додаткові

винагороди від партнерів із коаліції. Коли статус-кво є крайнім, тоді є стимул для партії, яка формує уряд, включити до нього додаткові партії. Додаткова партія отримає деяку вигоду від вироблення більш поміркованої політики та в підсумку правляча партія може отримати додаткове винагородження від партнерів із коаліції. Коаліціанти погоджуються на цю угоду, тому що відмова призводить до збереження статус-кво. Таким чином, для дуже крайнього статус-кво, партія, яка формує уряд, обирає надлишкову коаліцію з центристською політикою, щоб отримати максимально велику додаткову вигоду від багатьох партій.

Широкі або великі коаліції формуються у випадках необхідності приходу до національної єдності, конституційної реформи або у «патових» ситуаціях, коли не можна сформувати будь-який інший уряд, ніж той, що складається з основних партій, які представляють різні політичні табори.

Розглянемо хід політичного процесу в Польщі та Україні після чергових парламентських виборів 2005 року та 2006-го відповідно.

У результаті парламентських виборів 25 вересня 2005 р. до Сейму Польщі ввійшли шість політичних сил: «Право і справедливість» (ПіС) — 26,99% голосів і 155 мандатів, «Громадянська платформа» (ГП) — 24,11% голосів і 133 мандати, «Самооборона» — 11,41% голосів і 56 мандатів, «Союз Демократичних лівих» (СДЛ) — 11,31% і 55 мандатів, «Ліга польських родин» (ЛПР) — 7,97% і 34 мандати, а також Польська народна партія (ПНП) — 6,96%, 25 мандатів. У 100-особовому Сенаті склад політичних сил наступний: 49 сенаторів ПіС, 34 сенатори ГП, ЛПР — 7 мандатів, «Самооборона» — 3, ПНП — 2, чотири мандати дістались незалежним [13, С. 35].

Як відомо, для отримання більшості у Сеймі необхідно мати 231 мандат із 460, тобто можлива коаліція ПіС — «Громадянська платформа» у випадку свого створення контролювала б 288 мандатів. Однак утворенню такої коаліції перешкоджали два суттєвих фактори — об'єктивний та суб'єктивний. Об'єктивним фактором є «закони» творення коаліції. Згідно з ними друга за чисельністю партія парламенту не піде на союз із найбільшою політичною силою, тому що в цьому випадку її питома вага буде меншою, ніж у коаліціях, де вона буде найбільшим членом. Із іншого боку, перша за чисельністю політична партія не піде на союз з другою за чисельністю партією через ті самі причини. Саме тому, згідно з теорією коаліцій, дві найбільші політичні сили, якщо тільки вони не захочуть створити широку коаліцію, будуть уникати альянсу між собою та будуть намагатися знайти союзників серед менших партій.

Суб'єктивним фактором нестворення коаліції між ПіС і ГП є їх відносини та програми. Упродовж виборчої кампанії 2005 року виявилось, що партії ПіС та ГП відрізняються власним підходом до програми побудови так званого нового порядку, IV Речі Посполитої, як зазначала у своїй програмі ПіС. Програма ГП була більш ліберальною та відображала інтереси та прагнення заможних груп населення, з вищим рівнем освіти, представників елітної професійної ієрархії, переважно міської. Натомість програма ПіС спрямовувалася на підтримку бідніших верств населення, більш прив'язаних до традиційних норм і цінностей суспільного життя і таких, які меншою мірою можуть скористатися шматочком «суспільного пирога». Значну частину цього електорату становили селяни. Різниця між двома демократичними партіями, а також загальне напруження, яке супроводжувало вибори, перекреслили сподівання на створення великої реформаторської коаліції після парламентських виборів. Причиною цього, окрім зазначеного, став успіх «Права і справедливості» на виборах — як парламентських, так і президентських. Коаліційні переговори фаворитів виборчих перегонів ПіС та ГП були досить важкі й завершилися безрезультатно [13, С. 35].

Саме через це переговори між ПіС та ГП переросли в лайку. Після цього спікером Сейму обрано представника ПіС М. Юрека, а віце-спікером — лідера «Самооборони» А. Лепера [14]. В обмін на посаду лідер «Самооборони» підтримав кандидатуру К. Марцинкевича на посаду прем'єр-міністра.

Таким чином, ПіС вдалося, перебуваючи на хвилі успіху, наполягти на самостійному урядуванні, незважаючи на те що вона не мала більшості в парламенті. Тому для здійснення

своїх проєктів у Сеймі вона створювала ситуативні коаліції, використовуючи суперечки між опозиційними партіями [13, с. 34]. Окрім цього, певні успіхи цієї стратегії були можливими ще й завдяки популярності й поблажливості прем'єра К. Марцінкевича [14]. Однак лідери ПiС зрозуміли, що такий спосіб діяльності і підтримки уряду не дає шансів реалізувати основні положення виборчої програми. У квітні 2006 року було ухвалено рішення про надзвичайно ризикований крок — створення формальної урядової коаліції з популістською «Самообороною» А. Лепера, а також із вкрай консервативною і націоналістичною «Лігою польських родин» (ЛПР). Коаліція ПiС — «Самооборона» — ЛПР не отримала підтримки серед більшості мас-медіа. Засоби масової інформації критично поставилися до призначення А. Лепера на посаду віце-прем'єра з огляду на непевне минуле лідера «Самооборони». У липні 2006 року коаліційний уряд очолив лідер ПiС Я. Качинський, брат-близнюк президента Л. Качинського, що призвело до конфлікту між ПiС з ГП. Таким чином, уряд Я. Качинського не отримав кредиту довіри, який зазвичай надається всім новим урядам [13, с. 34].

Велике значення для долі кабінету Ярослава Качинського мав скандал із розслідуванням антикорупційної справи проти двох соратників Лепера [15]. Саме з цим пов'язана відставка Лепера та початок розпаду коаліції ПiС — «Самооборона» — ЛПР. Через відставку Лепера і п'яти міністрів від «Самооборони» ПiС була змушена наполягти на припиненні існування урядової коаліції та проведенні дострокових парламентських виборів [16].

Отже, необхідність дострокових виборів у Польщі була обумовлена кризою урядової коаліції.

Як же можна класифікувати уряди К. Марцінкевича та Я. Качинського? Уряд К. Марцінкевича, який складався із представників ПiС, без сумніву, є урядом меншості, який спирався на законодавчу коаліцію. Цей уряд є партійно-експертним урядом [14]. Уряд Я. Качинського складався із трьох політичних сил, які мали разом у Сеймі 245 мандатів. Вихід із коаліції будь-якої з політичних сил призводив до втрати коаліцією більшості. Саме тому парламентсько-урядова коаліція ПiС — «Самооборона» — ЛПР є мінімально переможною коаліцією.

Звернемося до української політики. За підсумками чергових парламентських виборів, що пройшли 26 березня 2006 року, до Верховної Ради України пройшли п'ять політичних сил: Партія регіонів — 32,14% (186 мандатів); БЮТ — 22,29% (129 мандатів); Блок «Наша Україна» — 13,95% (81 мандат); СПУ — 5,69% (33 мандати); КПУ — 3,66% (21 мандат) [17, 18].

Тип другого уряду Віктора Януковича з часом змінювався. Кандидатура В. Януковича на посаду Прем'єр-міністра була висунута «антикризовою коаліцією», що була створена Партією Регіонів, СПУ та КПУ, які разом контролювали близько 240 мандатів. Цього було достатньо для формування більшості й прийняття законів, але недостатньо для внесення змін до Конституції. Окрім того, у випадку виходу одного з членів коаліції, вона розпадається. Отже, «антикризова коаліція» була мінімально переможною коаліцією. Однак особливості внутрішньополітичної ситуації в Україні (міжрегіональний розкол та конфронтація еліт, що були викликані «помаранчевою революцією», які багато в чому обумовили підсумки парламентських виборів 2006 р.) призвели до того, що парламентська коаліція, яка висуває кандидатуру Прем'єр-міністра, та Президент, що вносить її до Верховної Ради, складалася з представників різних політичних таборів. Із метою збереження політичного обличчя та впливу на події, намагаючись не допустити розпуску парламенту, Президент України ініціював проведення «круглого столу». Підсумком цього стало підписання «Універсалу національної єдності», який можна трактувати як документ, що передував появі нової коаліційної угоди за участю «Нашої України», почесним головою якої є В. Ющенко. Фактично умовою внесення кандидатури В. Януковича в Верховну Раду стало надання частини міністерських портфелів представникам «Нашої України». Таким чином, де-факто до уряду В. Януковича, на момент його створення, увійшли представники тих політичних партій, які разом контролювали у Верховній Раді конституційну більшість. Тому без юридичного оформлення та підписання відповідних документів у Верховній Раді V скликання склалася широка коаліція, статус-кво в якій визначався кількістю портфелів, а не домовленостями.

Виділимо три етапи роботи коаліційного Кабінету В. Януковича: 1) з серпня до листопада 2006 р. (з моменту формування до початку серії відставок міністрів, що представляли «Нашу Україну»); 2) з листопада 2006 р. до березня 2007 р. (з початку серії відставок міністрів, що представляли «Нашу Україну» до призначення А. Кінаха міністром економіки); 3) з березня 2007 р. (з призначення А. Кінаха міністром економіки дотепер*). Перший етап характеризується присутністю в уряді міністрів, що представляли інтереси Президента (Ю. Луценко, Ю. Павленко, Б. Тарасюк, Р. Зварич, А. Гриценко, В. Балого, Ю. Поляченко, І. Ліховий), тобто наявністю значного представництва політичної сили, що не входила в офіційну урядову коаліцію, та поступової відставки 6 з 8 глав міністерств**. Другий етап характеризується відсутністю міністрів від «Нашої України» та негласним зменшенням повноважень міністра оборони після призначення віце-прем'єра В. Радченка, що займався питаннями безпеки. Третій етап характеризується розширенням підтримки уряду у парламенті за рахунок депутатів-членів ПППУ — головою, якої є А. Кінах.

Таким чином, у склад другого уряду В. Януковича на першому етапі його діяльності входили представники чотирьох парламентських фракцій, на другому етапі — трьох, а на початок третього етапу — чотирьох, однак після виключення представників ПППУ зі складу «Нашої України», кількість фракцій парламенту п'ятого скликання, що представлені в уряді скоротилася до трьох. Отже, на третьому етапі своєї діяльності в другий уряд В. Януковича увійшли представники трьох фракцій*** і позафракційні депутати.

Як уже відзначалося, коаліції можуть бути двох видів: міністерські та законодавчі. Отже, на першому етапі діяльності другого уряду В. Януковича міністерська та законодавча коаліції не співпадали. В законодавчу коаліцію входили Партія Регіонів, СПУ та КПУ, а також окремі депутати БЮТ і «Нашої України». А в міністерську входили й непарламентські партії (СДПУ(о), РПУ), а також парламентська «Наша Україна». На наш погляд, цю урядову коаліцію, враховуючи значне представництво «Нашої України» та відсутність офіційної коаліційної угоди, можна назвати завуальованою широкою правлячою коаліцією [19, с. 14] або завуальованою надлишковою правлячою коаліцією****. У цій коаліції одна з партій («Наша Україна») мала вплив, але для того, щоб не втратити підтримку виборців, дистанціювалася від В. Януковича, не голосувала за більшість законопроектів, що були запропоновані «антикризовою коаліцією». Після змін кадрового складу уряду та відставки представників «Нашої України» (на другому етапі роботи Кабінету) урядова коаліція була мінімально переможною. З початком третього етапу роботи другого Кабінету В. Януковича, парламентсько-урядова коаліція була перейменована з «антикризової» у «коаліцію національної єдності». Вона була «розширена» за рахунок входження до неї на персональній основі представників ПППУ та деяких депутатів від БЮТ та «Нашої України». Її можна класифікувати як надлишкову коаліцію, оскільки вихід будь-якої, крім «стрижневої» Партії регіонів, політичної партії (КПУ, СПУ, ПППУ), що її створили, не призведе до розпаду коаліції.

Однак другий уряд В. Януковича найближчими тижнями піде у відставку через дострокові вибори до Верховної Ради України, які були обумовлені не розбіжностями між коаліціантами чи кризою уряду, а боротьбою коаліції та президента за повноваження і владу.

Таким чином, у Польщі і Україні у період між черговими (2005 і 2006 рр. відповідно) та дочасними (2007 р.) виборами існували принципово різні за своїми ознаками парламентсько-

* Треба зауважити, що згідно з новою редакцією Конституції України уряд складає свої повноваження після початку роботи парламенту нового скликання, однак продовжує працювати до формування його нового складу. Тобто найближчим часом уряд В. Януковича має піти у відставку (на момент написання цієї статті Верховна рада VI скликання не розпочала свою роботу).

** Необхідно відмітити, що Ю. Поляченко, з початку як І. Ліховий, Р. Зварич та Ю. Павленко подав заяву про відставку після переходу «Нашої України» в опозицію, однак, через те, що він не є членом «Нашої України», відкликав заяву та залишився в уряді В. Януковича «за квотою антикризової коаліції». Однак під час реорганізації уряду пішов у відставку.

*** До складу уряду увійшли також декілька представників позапарламентських партій (наприклад, Д. Табачник, А. Товстоухов, М. Папів, Ю. Бойко, а пізніше — Н. Шуфріч).

**** На нашу думку, можна використовувати обидва визначення оскільки: з одного боку, ця коаліція мала в своєму складі дві партії з різних політичних таборів (тобто була широкою), а з іншого боку, вихід з коаліції однієї з партій (крім Партії регіонів) не призводив до втрати коаліцією більшості (тобто коаліція була надлишковою).

урядові коаліції. І в Польщі, і в Україні йшла жорстока боротьба за владу. Принциповою різницею є те, що у Польщі в означений період президент та прем'єр-міністр були представниками однієї політичної сили. Зміна прем'єр-міністра була обумовлена не впливом опозиції, а рішенням лідера ПiС і президента Польщі — братами Качинськими. Якщо в Польщі визначити тип парламентсько-урядової коаліції достатньо легко через чітку визначеність політичних сил у системі координат «влада-опозиція», то в Україні провести типологізацію уряду Віктора Януковича достатньо важко. Це пояснюється тим, що в Україні не визначені правила політичної гри (норми, що визнаються усіма акторами). Крім того, система координат «влада-опозиція» в сучасній Україні є аморфною. Політичні сили намагаються бути одночасно і у владі, і в опозиції та користуватися перевагами обох політичних статусів.

Саме через це, теорії коаліцій, критерії типологізації та коаліційний процес в Україні та Польщі вимагають подальшого вивчення.

1. *Riker W.* The Theory of Political Coalitions / W. Riker. – New Haven, 1962. – P. 300.
2. *Романюк А.* Партії та електоральна політика / А. Романюк, Ю. Шведа. – Львів : ЦПД «Астролябія», 2005. – 348 с.
3. *Kirchsteiger G.* On the Formation of Political Coalitions / G. Kirchsteiger, Cl. Puppe // Journal of Institutional and Theoretical Economics. – 1997. – № 153/2. – P. 293–319.
4. *Gamson W.* A Theory of Coalition Formation / W. Gamson // American Sociological Review. – 1961. – № 26. – P. 373–382.
5. *Volden C.* The Formation of Oversized Coalitions in Parliamentary Democracies / C. Volden, Cl. J. Carrubba // American Journal of Political Science. – Vol. 48. – No. 3. – July 2004. – P. 521–537.
6. *Grand coalition* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Grand_coalition.
7. *Політологічний словник* / [за ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка]. – К. : МАУП, 2005. – 792 с.
8. *Cheibub J. A.* Government Coalitions and Legislative Success Under Presidentialism and Parliamentarism / J. A. Cheibub, A. Przeworski, S. M. Saiegh // Parliaments Britain Journal of Political Science. – 2004. – Vol. 34. – No 4. – P. 465–587.
9. *Axelrod R.* Conflict of Interest: A Theory of Divergent Goals with Applications to Politics / R. Axelrod. – Chicago : Markham, 1970.
10. *Crombez C.* Minority Governments, Minimal Winning Coalitions and Surplus Majorities in Parliamentary Systems / C. Crombez // European Journal of Political Research. – 1996. – No 29. – P. 1–29.
11. *Carrubba C. J.* Coalitional Politics and Logrolling in Legislative Institutions / C. J. Carrubba, C. Volden // American Journal of Political Science. – 2000. – № 44. – P. 261–277.
12. *Baron D. P.* Elections, Governments, and Parliaments in Proportional Representation Systems / D. P. Baron, D. Diermeier // Quarterly Journal of Economics. – 2001. – No 116. – P. 933–967.
13. *Гортат Р.* Перші сто днів прем'єра республіки Польща Ярослава Качинського / Р. Гортат // Політика і час. – 2006. – № 12. – С. 34–35.
14. *Скрипов В.* Тотальный ПiС / В. Скрипов // Експерт. – 2005. – № 42 (45).
15. *Польща* знаходиться на грани політичного кризиса [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rus.newsru.ua/world/10jul2007/krisis.html>.
16. *Из польского правительства уходят министры из партии Лига польских семей* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rus.newsru.ua/world/11aug2007/theygo.html>.
17. *Відомості* про підрахунок голосів виборців в межах України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2006/w6p300?PT001F01=600>.
18. *Депутатські фракції* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/site/p_fractions.

19. *Борисенко А. Л.* Теорії широких коаліцій / А. Л. Борисенко // Всеукраїнська теоритична й науково-практична конференція з правознавства, політології та соціології [«Трансформація політичної системи: соціальні перетворення та законодавчий процес»], (Червень, 2007 р.) // Віче. – 2007. – № 14. – Т. 2. – С. 12–14.